

REPORT

Brunch s médii Emisní povolenky pro domácnosti:

Vše, co jste o ETS2 chtěli vědět a báli jste se zeptat

Dne 9.10.2024 zorganizoval Institut pro evropskou politiku EUROPEUM brunch s médii s názvem *Emisní povolenky pro domácnosti: Vše, co jste o ETS2 chtěli vědět a báli se zeptat*. Tato akce proběhla ve spolupráci s organizacemi Fakta o klimatu, Institut 2050, Člověk v tísni, Sound of Science, Asociace pro mezinárodní otázky, Greenpeace, Centrum pro dopravu a energetiku a Hnutí DUHA. Celou akci moderovala výzkumná pracovnice Institutu EUROPEUM Rebeka Hengalová a se svými prezentacemi vystoupili odborníci na tuto problematiku: Miriam Marucová, vedoucí klimatické kampaně Greenpeace ČR, Kateřina Kolouchová, analytička Fakta o klimatu, Jiří Koželouh, vedoucí programu Klima, energie a odpady Hnutí DUHA, Jan Krajhanzl, zakladatel a ředitel Institutu 2050, a Jan Černý, ředitel Sociálních a vzdělávacích programů, Člověk v tísni. Debaty se zúčastnili novináři z významných českých médií, jako například Hospodářské noviny, Respekt, Euractiv, Economia či ČTK. Tento brunch proběhl za účelem zasvětit české novináře do tématu emisních povolenek a širšího kontextu s ním spojeného. Akce se zúčastnilo 10 novinářů a novinářek prezenčně i online.

Evropa je nejrychleji oteplujícím se kontinentem na světě a tento rok zaznamenala nejteplejší léto v historii. Součástí boje proti klimatickým změnám je i systém ETS2 (*Emission trading system 2*), který má rozšířit systém emisního obchodování na fosilní paliva pro lokální vytápění a silniční dopravu. Tento systém se stal v české veřejné debatě velmi skloňovaným toto léto, mimo jiné

kvůli vládnímu nepřijetí strategických klimaticko-energetických dokumentů (Státní energetická koncepce, Politika ochrany klimatu a Národní klimaticko-energetický plán). Stejně tak se současná vláda zdráhá přijmout novelu zákona o emisním obchodování, který by měl být rozšířen právě o nový systém ETS2.

V této situaci vládní nečinnosti je potřeba, aby novináři a klíčoví opinion makeři rozuměli širšímu kontextu a fungování tohoto systému a zabránili tak šíření polopравd a paniky spojené s emisními povolenkami pro domácnosti či obecnou klimatickou politikou. Na této akci byl proto podrobně vysvětlen jak systém ETS2 a jeho fungování, tak postoj české vlády k tomuto tématu. V rámci širšího kontextu bylo řešeno i jak jsou na tom české domácnosti a jak se prolíná klimatická a sociální politika a k čemu obecně jsou klimatické politiky důležité.

Na úvod zdůraznila Miriam Macurová, že přínosy a výhody z klimatických opatření převažují nad náklady, pokud se totiž tato opatření nepřijmou, budou nejen hospodářské, ale celkové socio-ekonomické dopady mnohem vyšší. Transformace kromě finančních přínosů nicméně poskytuje i nefinanční příležitosti. Může například napomoci k řešení nerovnosti ve společnosti či poskytovat nové příležitosti, ať už pracovní, nebo příležitosti renovace bydlení. Aby těchto výhod Česká republika dosáhla, musí mít ambicióznější klimatické politiky a jasný plán, který zatím postrádá. Dekarbonizace je přitom globální trend a je důležité, aby se ho držela i Česká republika, jinak se stane skanzenem.

S dekarbonizací má členskými státy napomoci již avizovaný systém ETS2, který je součástí balíčku Fit For 55. Kateřina Kolouchová podrobně vysvětlila mechanismus jeho fungování i kontroly výkyvů cen povolenek. Součástí tohoto systému je silný akcent na sociální spravedlnost, kterou má zajistit Sociální klimatický fond (SKF). Snahou je co nejvíce snížit dopady teplené transformace

na domácnosti, které často již teď mají problém zaplatit energie a zároveň zmírnit dopravní chudobu a nárůst nákladů na dopravu. Proto v rámci SKF budou vybrané výnosy z emisních povolenek přerozdělovány nejohroženějším domácnostem a malým podnikům jako podpora v procesu dekarbonizace jejich bydlení a mobility. Konkrétní podobu rozdělování financí určí národní Sociální klimatický plán, který se v současné době připravuje a má předložit Ministerstvo životního prostředí do června 2026.

Jiří Koželouh dále popsal aktuální legislativní situaci. V současné době se v Parlamentu ČR projednává novela zákona o emisním obchodování, do kterého se má pozměňovacím návrhem začlenit i ETS2. Tento pozměňovací návrh nicméně obsahuje pouze část původní směrnice, konkrétně monitoring a vykazování dat o emisích. Tento návrh již prošel v Poslanecké sněmovně druhým čtením, tedy již není možné do něj zpoplatnění emisních povolenek, tedy druhou část ETS2, se kterou by ETS bylo implementováno kompletně, zpracovat. Kromě odložené transpozice systému ETS2 do národní legislativy vláda odložila i schvalování tří strategických dokumentů (Státní energetickou koncepci, Politiku ochrany klimatu a Národní klimaticko-energetický plán) s deklarací, že to přenechá až následující vládě. To s sebou nese značná rizika, např. nejistotu pro spotřebitele. Systém zpoplatnění emisních povolenek má dle směrnice začít platit v roce 2027, pokud tento systém v České republice naskočí na poslední chvíli, bude to znamenat šok jak pro průmysl, tak pro společnost. Případné netransponování včas by zároveň znamenalo ohrožení Sociálně klimatického fondu a komplikaci čerpání dalších zdrojů. Kompletní systém ETS2 nicméně ze členských států EU doposud transponovalo pouze Rakousko.

Dále bylo zdůrazněno, že dopravní a energetická chudoba nejsou fenoménem, který by přišel se současnými klimatickými opatřeními, naopak, tyto problémy jsou tu s námi již dlouho. Jan Krajhanzl představil na zcela nových datech Institutu 2050, jak jsou dopravní chudobou ohroženy české domácnosti. Studie například říká, že zde máme 70 % lidí, kteří říkají, že by si za cenu benzínu s povolenkou připlatili, je zde ale i 6 % lidí, kteří říkají, že by to pro ně bylo problematické. Na vsích totiž bohatší lidé jezdí stejné trajektorie, jako chudší domácnosti, jelikož jsou zde často problematické nebo neexistující spoje hromadné dopravy. Je potřeba, aby se povolenky primárně vybraly od domácností s vyššími příjmy a rozdělily se mezi domácnosti s nižšími příjmy, kterým by pomáhaly zajistit důstojnější život. Je tedy klíčové ve veřejném prostoru hovořit o dopadech ETS2 na ohrožené skupiny.

Na závěr prezentace pak Jan Černý ilustroval situaci avizovaných nejohroženějších rodin. Tyto rodiny stojí mimo systém, jedná se o rodiny v exekucích a praktickém bankrotu, mimo oficiální pracovní trh. Nebude možné snižovat dopady na rodiny, které se drží mimo systém, tedy ty nejzranitelnější jsou i nejvíce ohroženi. Pro dobré zvládnutí transformační zátěže je tedy klíčové „vyztužit“ rodiny žijící na hranici pásma chudoby a zapojit je do systému, ze kterého by následně mohly benefitovat.

Následnou debatu po představení jednotlivých prezentací rámovaly tyto otázky ze strany publika:

- Je možná kompenzace dopadu ETS2 na ceny benzínu odpuštěním spotřební daně?
Může to být snaha o pragmatický tah, kterým by se eliminovaly dopady, ale jsou zde aktéři, kterým by se to nelíbilo. Například Ministerstvo financí by přišlo o část příjmu z daní.

- Mechanismus vyrovnání cen emisních povolenek je uplatnitelný pouze jednou ročně? Může tak nastat situace, kdy bude část roku cena povolenky trojnásobná?

Dle teorie ano, ale jen stěží si představit situaci, ve které by k tak rapidnímu nárůstu ceny došlo. V prvních letech to nehrozí, bude v oběhu hodně povolenek. Po roce 2030 by se následně měl systém přehodnotit. Samotný systém ETS2 nicméně nestačí k dekarbonizaci domácností, potřebujeme širší programy podpory dekarbonizace. Pak se domácností nebudou vyšší výkyvy cen fosilních paliv a souvisejících emisních povolenek dotýkat.

- Je zde prostor pro spekulace na trhu s emisními povolenkami?

Je to téma, kterému se věnuje velké množství organizací po celé Evropě. Spekulace nejsou významným faktorem ani u ETS1, který nedisponuje takovými mechanismy pro vyrovnání cen jako ETS2. V případě této situaci by nicméně mechanismy pro držení ceny povolenek na spekulace pravděpodobně reagovaly, cena povolenek by tak šla dolů a spekulanti by na to šeredně doplatili.

- V jakých ohledech lze v ČR očekávat dopady na průmysl?

Systém ETS2 narovnává trh, doteď zde byli aktéři, kteří do systému obchodování s emisními povolenkami nebyli zapojeni. Podobně jako u domácností, i pro podniky zde mohou být výzvy, například technické bariéry, ale je zde méně sociálních bariér než v případě domácností. Firmy jednájí logikou výhodnosti – v případě, že je to ekonomicky racionální, zapojí se.

- Je sociální dopad zavedení ETS2 pouze falešná stopa?

Přístup a komunikace vlády jsou v tomto ohledu nedostačující. Toto téma se řešilo v Bruselu v době českého předsednictví, za které si vláda dala jedničku s hvězdičkou a nyní, když směrnice oficiálně přijde do Čech, je vláda najednou proti.

Na závěr byly novinářům a novinářkám představeny otázky, které je důležité klást politikům ve spojitosti s tímto tématem: Na jaká opatření budou použity finance ze Sociálního klimatického fondu? Z jakých důvodů vláda neimplementuje kompletní legislativu systému ETS2, ale jenom její jednu část? Jak ideálně naložit s výnosy z povolenek v rámci systémů ETS1 a ETS2? Kdy budou přijaty tři strategické dokumenty ochrany klimatu a modernizace ekonomiky (Národní klimaticko-energetický plán, Státní energetická koncepce a Politika ochrany klimatu)?

Report sepsala Simona Krammerová, editovala Rebeka Hengalová, říjen 2024.